Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (första avdelningen)

den 29 juli 2019*

”Begäran om förhandsavgörande – Straffrättsligt samarbete – Direktiv 2012/29/EU – Miniminormer för rättigheter, stöd och skydd för brottsoffer – Artiklarna 16 och 18 – Brottsofferförhör vid en brottmålsdomstol i första instans – Ändring av rättens sammansättning – Upprepning av brottsofferförhöret på begäran av en av parterna i målet – Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna – Artiklarna 47 och 48 – Rätt till en rättvis rättegång och rätten till försvar – Omedelbarhetsprincipen – Räckvidd – Brottsoffers rätt till skydd under de straffrättsliga förfarandena”

I mål C-38/18,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Tribunale di Bari (Italien) genom beslut av den 10 oktober 2017, som inkom till domstolen den 19 januari 2018, i brottmålet mot

Massimo Gambino,

Shpetim Hyka,

ytterligare deltagare i rättegången:

Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bari,

Ernesto Lappostato,

Banca Carige SpA – Cassa di Risparmio di Genova e Imperia,

meddelar

DOMSTOLEN (första avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden J.-C. Bonichot samt domarna C. Toader, A. Rosas, L. Bay Larsen och M. Safjan (referent),

generaladvokat: Y. Bot

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

* Rättegångsspråk: italienska.

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

– Italiens regering, genom G. Palmieri, i egenskap av ombud, biträdd av P. G. Marrone och D. Di Giorgio, avvocati dello Stato,

– Tjeckiens regering, genom A. Kasalická, J. Vláčil och M. Smolek, samtliga i egenskap av ombud,

– Tysklands regering, inledningsvis genom T. Henze, M. Hellmann och E. Lankenau, därefter genom M. Hellmann och E. Lankenau, samtliga i egenskap av ombud,

– Nederländernas regering, genom K. Bulterman och A. M. de Ree, båda i egenskap av ombud,

– Österrikes regering, genom G. Hesse, i egenskap av ombud,

– Europeiska kommissionen, genom C. Cattabriga och S. Grünheid, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 14 mars 2019 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artiklarna 16, 18 och 20 b i Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU av den 25 oktober 2012 om miniminormer för rättigheter, stöd och skydd för brottsoffer som ersätter rådets rambeslut 2001/220/JAI (EUT L 315, 2012, s. 57).

2 Begäran har framställts i ett brottmål mot Massimo Gambino och Shpetim Hyka avseende penningtvätt och bedrägeri.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3 I skälen 11, 12, 20, 58 och 66 i direktiv 2012/29 anges följande:

”(11) I detta direktiv fastställs minimiregler. Medlemsstaterna får utvidga de rättigheter som fastställs i detta direktiv för att tillhandahålla en högre skyddsnivå.

(12) De rättigheter som fastställs i detta direktiv påverkar inte förövarens rättigheter. Uttrycket förövare avser en person som har blivit dömd för ett brott. Med avseende på tillämpningen av detta direktiv avser det emellertid också misstänkta eller tilltalade personer före ett eventuellt erkännande eller en fällande dom och det påverkar inte oskuldspresumtionen.

…

(20) Brottsoffrens roll i det straffrättsliga systemet och deras möjlighet att aktivt medverka i straffrättsliga förfaranden varierar mellan medlemsstaterna, beroende på det nationella systemet, och bestäms av en eller flera av följande kriterier: huruvida det nationella systemet medger brottsoffret en rättslig ställning som part i de straffrättsliga förfarandena, huruvida brottsoffret är föremål för ett rättsligt krav på eller ombes att aktivt medverka i straffrättsliga förfaranden, till exempel som vittne, och/eller huruvida brottsoffret enligt nationell rätt har laglig rätt att aktivt medverka i straffrättsliga förfaranden och ansöker om detta, i de fall där det nationella systemet

inte medger att ett brottsoffer har en rättslig ställning som part i de straffrättsliga förfarandena. Medlemsstaterna bör avgöra vilket av dessa kriterier som föreligger för att fastställa räckvidden av de rättigheter som fastställs i detta direktiv i de fall där det hänvisas till brottsoffrets roll inom det straffrättsliga systemet i fråga.

…

(58) Brottsoffer som har identifierats som sårbara för sekundär eller upprepad viktimisering, hot eller vedergällning bör erbjudas lämpliga skyddsåtgärder under de straffrättsliga förfarandena. Åtgärdernas närmare art bör avgöras genom den individuella bedömningen, med hänsyn tagen till brottsoffrets önskemål. Åtgärdernas omfattning bör avgöras utan att det påverkar den brottsanklagades rättigheter och i enlighet med reglerna om domstolarnas bedömningsutrymme. Brottsoffrens oro och rädsla med avseende på förfarandena bör vara avgörande när man fastställer om de är i behov av några särskilda åtgärder.

…

(66) Detta direktiv respekterar de grundläggande rättigheterna och de principer som fastställs i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. Direktivet syftar särskilt till att främja rätten till värdighet, liv, fysisk och psykisk integritet, frihet och säkerhet, respekten för privatlivet och familjelivet, rätten till egendom, principen om icke-diskriminering, principen om jämställdhet mellan kvinnor och män, barnets rättigheter, äldres och funktionshindrades rättigheter samt rätten till en rättvis rättegång.”

4 Artikel 1 i det direktivet har rubriken ”Mål”. I punkt 1 i artikeln föreskrivs följande:

”Syftet med detta direktiv är att säkerställa att brottsoffer får lämplig information, lämpligt stöd och skydd och kan medverka i straffrättsliga förfaranden.

Medlemsstaterna ska säkerställa att brottsoffer erkänns och behandlas på ett respektfullt, hänsynsfullt, individuellt, professionellt och icke-diskriminerande sätt vid alla kontakter med verksamheter för stöd till brottsoffer och verksamheter för reparativ rättvisa eller behöriga myndigheter som är verksamma inom ramen för straffrättsliga förfaranden. De rättigheter som fastställs i detta direktiv ska gälla brottsoffer på ett icke-diskriminerande sätt, inbegripet när det gäller deras uppehållsstatus.”

5 I artikel 10 i direktiv 2012/29 har rubriken ”Rätt att höras” och har följande lydelse:

”1. Medlemsstaterna ska säkerställa att brottsoffer får höras under de straffrättsliga förfarandena och att de får lägga fram bevisning. I de fall där ett barn som är brottsoffer ska höras ska vederbörlig hänsyn tas till barnets ålder och mognad.

2. De processrättsliga regler enligt vilka brottsoffer kan höras under straffrättsliga förfaranden och lägga fram bevisning ska fastställas i nationell rätt.”

6 I artikel 16 i samma direktiv, vilken har rubriken ”Rätt till beslut om ersättning från förövaren i samband med straffrättsliga förfaranden”, föreskrivs följande:

”1. Medlemsstaterna ska säkerställa att brottsoffer under loppet av de straffrättsliga förfarandena inom rimlig tid får ett beslut om ersättning från förövaren, utom när nationell rätt föreskriver att ett sådant beslut ska fattas genom andra rättsliga förfaranden.

2. Medlemsstaterna ska verka för åtgärder som uppmuntrar förövarna att ge lämplig ersättning till brottsoffren.”

7 Artikel 18 i direktiv 2012/29 har rubriken ”Rätt till skydd” och har följande lydelse:

”Utan att det påverkar den brottsanklagades rättigheter ska medlemsstaterna säkerställa att åtgärder finns tillgängliga för att skydda brottsoffer och deras familjemedlemmar från sekundär och upprepad viktimisering, hot och vedergällning, inbegripet risken att brottsoffer drabbas av psykisk eller emotionell skada samt för att skydda brottsoffers värdighet vid förhör och vittnesmål. Sådana åtgärder ska vid behov även omfatta förfaranden som är fastställda i nationell rätt för fysiskt skydd av brottsoffer och deras familjemedlemmar.”

8 I artikel 20 i det direktivet, som har rubriken ”Brottsoffers rätt till skydd vid brottsutredningar”, föreskrivs följande:

”Utan att det påverkar den brottsanklagades rättigheter ska medlemsstaterna i enlighet med reglerna om domstolarnas bedömningsutrymme säkerställa att följande sker vid brottsutredningar:

…

b) Antalet förhör med brottsoffer ska minimeras och förhör ska bara hållas om det är strikt nödvändigt för brottsutredningarna.

…”

9 I artikel 22 i det direktivet, som har rubriken ”Individuell bedömning av brottsoffer för att fastställa specifika skyddsbehov”, föreskrivs följande:

”1. Medlemsstaterna ska säkerställa att en individuell bedömning snabbt görs av brottsoffer i enlighet med nationella förfaranden för att fastställa specifika skyddsbehov och för att avgöra huruvida och i vilken utsträckning de skulle få del av särskilda åtgärder under de straffrättsliga förfarandenas gång, i enlighet med vad som föreskrivs i artiklarna 23 och 24, på grund av deras särskilda sårbarhet för sekundär eller upprepad viktimisering, hot eller vedergällning.

2. Vid den individuella bedömningen ska hänsyn särskilt tas till

a) brottsoffrets personliga särdrag,

b) brottstypen eller brottets art, och

c) omständigheterna kring brottet.

3. Inom ramen för den individuella bedömningen ska särskild uppmärksamhet ägnas åt brottsoffer som har lidit avsevärd skada till följd av brottets allvar, brottsoffer som har utsatts för ett brott som begåtts med diskriminerande motiv som kan ha koppling till framför allt deras personliga särdrag, brottsoffer vars förhållande eller beroendeställning till förövaren gör dem särskilt sårbara. Härvid ska offer för terrorism, organiserad brottslighet, människohandel, könsrelaterat våld, våld i nära relationer, sexuellt våld eller sexuell exploatering och hatbrott samt offer med funktionshinder vederbörligen beaktas.

4. Med avseende på tillämpningen av detta direktiv ska barn som är brottsoffer anses ha specifika skyddsbehov på grund av sin sårbarhet för sekundär eller upprepad viktimisering, hot eller vedergällning. För att avgöra huruvida och i vilken utsträckning de skulle vara hjälpta av sådana särskilda åtgärder som föreskrivs i artiklarna 23 och 24 ska barn som är brottsoffer genomgå en individuell bedömning som föreskrivs i punkt 1 i den här artikeln.

5. Omfattningen av den individuella bedömningen får anpassas med hänsyn till brottets allvar och graden av uppenbar skada som har åsamkats brottsoffret.

6. En sådan individuell bedömning ska göras i nära medverkan med brottsoffret och ska ta hänsyn till deras önskemål, inklusive om de inte önskar få del av särskilda åtgärder som föreskrivs i artiklarna 23 och 24.

7. Om de omständigheter som ger upphov till en individuell bedömning har förändrats avsevärt ska medlemsstaterna säkerställa att den uppdateras under hela det straffrättsliga förfarandet."

10 I artikel 23 i direktiv 2012/29 som har rubriken "Rätten till skydd för brottsoffer med specifika skyddsbehov under straffrättsliga förfaranden" föreskrivs följande:

"1. Medlemsstaterna ska, utan att det påverkar den brottsanklagades rättigheter och i enlighet med reglerna om domstolarnas bedömningsutrymme, säkerställa att brottsoffer med specifika skyddsbehov som åtnjuter särskilda åtgärder som fastställts till följd av en individuell bedömning som föreskrivs i artikel 22.1 kan komma i åtnjutande av de åtgärder som föreskrivs i punkterna 2 och 3 i den här artikeln. En särskild åtgärd som planerats efter en individuell bedömning ska inte tillhandahållas om operativa eller praktiska hinder gör detta omöjligt eller om det finns ett trängande behov av att förhöra brottsoffret och underlåtenhet att göra detta skulle kunna skada brottsoffret, någon annan person eller påverka förfarandet negativt.

2. Följande åtgärder ska under brottsutredningar finnas tillgängliga för brottsoffer med specifika skyddsbehov enligt artikel 22.1:

a) Förhör med brottsoffret hålls i lokaler som har utformats eller ställts i ordning för detta ändamål.

b) Förhör med brottsoffret hålls av eller med hjälp av yrkeskunniga personer som är särskilt utbildade för detta ändamål.

c) Alla förhör med brottsoffret genomförs av samma personer, om detta kan göras utan hinder för god rättsskipning.

d) Alla förhör med brottsoffer som har utsatts för sexuellt våld, könsrelaterat våld eller våld i nära relationer genomförs, om brottsoffret så önskar, av personer av samma kön som brottsoffret såvida de inte genomförs av en åklagare eller domare och förutsatt att detta inte påverkar det straffrättsliga förfarandet negativt.

3. Följande åtgärder ska under brottsutredningar finnas tillgängliga för brottsoffer med specifika skyddsbehov som fastställts i enlighet med artikel 22.1:

a) Åtgärder för att förhindra visuell kontakt mellan brottsoffer och förövare, även under avläggandet av förhörsutsaga, med lämpliga hjälpmedel, inklusive kommunikationsteknik.

b) Åtgärder som ger brottsoffret möjlighet att höras i rätten utan att behöva vara närvarande, i synnerhet med användning av lämplig kommunikationsteknik.

c) Åtgärder för att undvika onödig utfrågning om brottsoffrets privata förhållanden som inte är relaterade till brottet.

d) Åtgärder som gör det möjligt att höra personen inom stängda dörrar."

Italiensk rätt

11 Artikel 511 i codice di procedura penale (straffprocesslagen) har rubriken ”Tillåten uppläsning”. Artikel 511.1 och 511.2 har följande lydelse:

”1. Domaren beslutar, i förekommande fall ex officio, om handlingar i målet ska läsas upp i sin helhet eller delvis under förhandlingen.

2. Om uppläsning av förhörsprotokoll ska ske beslutas först efter vittnesförhöret, bortsett från det fall att personen inte hörs.”

12 Artikel 525 i straffprocesslagen har rubriken ”Beslutets omedelbarhet”. Artikel 525.1 och 525.2 har följande lydelse:

”1. Avgörandet meddelas omedelbart efter det att förhandlingen avslutats.

2. Avgörandet är bara giltigt om det fattas av samma domare som har deltagit i den muntliga förhandlingen. Om vikarierande domare ska komplettera den dömande sammansättningen, i stället för ledamöter med förhinder, ska de beslut som redan har meddelats och som inte uttryckligen har återkallats fortfarande vara giltiga.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

13 Det framgår av begäran om förhandsavgörande att Massimo Gambino och Shpetim Hyka är tilltalade vid Tribunale di Bari (domstolen i Bari, Italien) för penningtvätt och bedrägeri, såsom föreskrivs i den italienska strafflagen.

14 Det framgår av det beslutet även att, enligt gärningsbeskrivningen i stämningsansökan är brottsoffren, det vill säga de personer som utsattes för det förmodade bedrägeriet, Ernesto Lappostato och Gianluca Menini. Ernesto Lappostato ingav ansökan om att väcka talan om enskilt anspråk i målet och yrkade att Massimo Gambino skulle förpliktas att ersätta den skada som han vållat genom sitt brottsliga handlande.

15 Vid en förhandling den 14 april 2015 hördes Ernesto Lappostato och Gianluca Menini som vittnen vid rättens sammansättning i Tribunale di Bari (domstolen i Bari), vilken bestod av tre domare.

16 Den 21 februari 2017 hölls en ny förhandling vid samma sammansättning av rätten, sammansättningen av denna avdelning ändrades emellertid, eftersom en av de tre domarna vid förhandlingen den 14 april 2015 tjänstgjorde vid en annan domstol.

17 Vid förhandlingen den 21 februari 2017 ansökte Massimo Gambinos försvarare, med stöd av artiklarna 511 och 525 i straffprocesslagen, om att alla de vittnesförhör som hade ägt rum fram till den dagen skulle upprepas, bland annat med brottsoffren för det förmodade bedrägeriet. Denne framställde denna begäran på nytt vid en förhandling som hölls den 10 oktober 2017.

18 Den hänskjutande domstolen har påpekat att artikel 525 i straffprocesslagen avser omedelbarhetsprincipen, som består i att säkerställa att domen meddelas omedelbart efter det att förhandlingarna avslutats och att de domare som fäller avgörandet ska vara desamma som de som har deltagit i förhandlingarna. Detta sistnämnda krav grundar sig på tanken att de domare som ska pröva det straffrättsliga ansvaret för den tilltalade ska vara desamma som de som deltagit i bevisupptagningen.

19 Den hänskjutande domstolen har angett att den tvivlar på huruvida den nationella lagstiftningen, såsom den tolkats av Corte suprema di cassazione (Högsta domstolen, Italien), är förenlig med unionsrätten, eftersom domen enligt den förstnämnda – om förhandlingen upprepas på grund av att sammansättningen av en kollegial domstol eller en ensamdomare ändrats – inte kan grundas på det vittnesmål som avgetts till den ursprungliga sammansättningen, på grundval av en uppläsning av protokollet, utan att på nytt höra vittnet, om ett nytt förhör fortfarande är möjligt och en av parterna har begärt det.

20 Under dessa omständigheter är det, om förhandlingen tas om på grund av att den dömande sammansättningen ändrats, och domstolen medger bevisning genom vittnesmål som nyligen begärts, möjligt att göra en uppläsning av protokollen från de vittnesmål som redan avgetts med stöd av artikel 511 i straffprocesslagen endast om alla parter i förfarandet samtycker.

21 Enligt den hänskjutande domstolen ger en sådan tolkning möjlighet till missbruk från försvarets sida, eftersom denne kan vägra att domarna gör en uppläsning av protokollet från ett vittnesförhör som hållits tidigare och därmed tvinga fram ett nytt vittnesförhör med brottsoffret.

22 Artiklarna 511.2 och 525.2 i straffprocesslagen, såsom de tolkats i nationell rättspraxis, är därför inte förenliga med direktiv 2012/29, enligt vilket medlemsstaterna ska anta bestämmelser som säkerställer skyddet av brottsoffer under det straffrättsliga förfarandet.

23 Den hänskjutande domstolen har härvidlag påpekat att domstolen, beträffande tolkningen av rådets rambeslut 2001/220/JAI av den 15 mars 2001 om brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden (EGT L 82, 2001, s. 1), som har ersatts av direktiv 2012/29, i punkt 56 i domen av den 16 juni 2005, Pupino (C-105/03, EU:C:2005:386), slog fast att det, för att uppnå de mål som eftersträvas genom de ovannämnda bestämmelserna i rambeslutet, krävs att en nationell domstol har möjlighet att för särskilt utsatta brottsoffer använda ett särskilt förfarande, som till exempel sådan bevisupptagning utom huvudförhandlingen som föreskrivs i medlemsstatens rättsordning och de särskilda former för att avge utsaga som också föreskrivs. Detta gäller om detta förfarande bättre motsvarar brottsoffrens situation och om det är nödvändigt för att förhindra att bevisningen försämras, för att reducera upprepade förhör till ett minimum och för att förebygga skadliga följder för brottsoffren, av att deras utsaga avges under en offentlig förhandling.

24 Enligt den hänskjutande domstolen förefaller en upprepning av förhöret med brottsoffret strida mot principerna i denna dom, eftersom en uppläsning av protokollen från de ursprungliga offentligt avgivna vittnesmålen, i enlighet med den kontradiktoriska principen och vid en opartisk domstol, inte på något sätt kränker rätten till en rättvis rättegång som den tilltalade åtnjuter.

25 Under alla omständigheter måste en avvägning mellan iakttagandet av brottsoffrets värdighet och rätten till en rättvis rättegång för den tilltalade vara förenlig med proportionalitetsprincipen, såsom den föreskrivs i artikel 52 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan). Samtidigt ska rätten till en rättvis rättegång, som slås fast i artikel 6 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, som undertecknades i Rom den 4 november 1950 (nedan kallad Europakonventionen) och artikel 47 i stadgan, inte användas för att göra sig skyldig till rättsmissbruk.

26 Förutom att brottsoffret åsamkas ytterligare psykiskt lidande, medför en upprepning av vittnesförhöret med denne en kostsam förlängning av det straffrättsliga förfarandet, vilket strider mot kravet på att förfarandet ska pågå under rimlig tid.

27 Mot denna bakgrund beslutade Tribunale di Bari (domstolen i Bari) att vilandeförklara målet och ställa följande fråga till EU-domstolen:

”Ska artiklarna 16, 18 och 20 b i direktiv [2012/29] tolkas så, att de utgör hinder för att brottsoffer åter ska höras vid en domstol i ändrad sammansättning om en av parterna i förfarandet, enligt artiklarna 511.2 och 525.2 i straffprocesslagen (såsom de har tolkats i fast rättspraxis) inte samtycker till att protokollen över de utsagor som samma brottsoffer tidigare har avgett läses upp inför domstolen i en ny sammansättning inom ramen för samma förfarande i en kontradiktorisk process?”

Tolkningsfrågan

28 Den hänskjutande domstolen har ställt frågan i huvudsak för att få klarhet i huruvida artiklarna 16, 18 och 20 b i direktiv 2012/29 ska tolkas så, att de utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken ett brottsoffer som har hörts av en sammansättning i en brottmålsdomstol i första instans och sammansättningen senare ändras, i princip ska höras på nytt av den nya sammansättningen, om en av parterna i förfarandet inte medger att den sammansättningen lägger protokollet från det första förhöret med brottsoffret till grund för sitt avgörande.

29 Enligt artikel 1.1 första stycket i direktiv 2012/29 är syftet med det direktivet att säkerställa att brottsoffer får lämplig information, lämpligt stöd och skydd och kan medverka i straffrättsliga förfaranden.

30 Det ska inledningsvis erinras om att medlemsstaterna enligt artikel 20 b i det direktivet, utan att det påverkar försvarets rättigheter, i enlighet med reglerna om domstolarnas bedömningsutrymme ska se till att antalet förhör med brottsoffer minimeras och att förhör hålls bara om det är strikt nödvändigt för ”brottsutredningarna”.

31 Såsom framgår av artikel 23.2 och 23.3 i direktiv 2012/29 görs åtskillnad mellan fasen ”brottsutredning” och fasen ”domstolsförfarande”.

32 I förslaget till Europaparlamentets och rådets direktiv om miniminormer för rättigheter, stöd och skydd för brottsoffer (COM (2011) 275 slutlig), som ligger till grund för direktiv 2012/29, föreskrevs dessutom att medlemsstaterna ska se till att antalet förhör begränsas till ett minimum och hålls endast i den utsträckning som är absolut nödvändig för det straffrättsliga förfarandet.

33 I förarbetena till direktiv 2012/29 bekräftas således, mot bakgrund av lydelsen i artikel 20 b i det direktivet, att unionslagstiftaren valt att begränsa tillämpningsområdet för den bestämmelsen till att endast avse fasen brottsutredning.

34 Det framgår av beslutet om hänskjutande att en eventuell upprepning av förhöret med brottsoffret i det nationella målet ska ske i samband med den rättsliga fasen i det straffrättsliga förfarandet. Marco Gambinos mål har överförts till en ny dömande sammansättning.

35 Under dessa omständigheter är artikel 20 b i direktiv 2012/29 inte tillämplig på en sådan tvist som den i det nationella målet.

36 Genom att det i denna bestämmelse anges att medlemsstaterna ska se till att antalet förhör begränsas till ett minimum, innebär denna bestämmelse i vilket fall som helst inte att den dömande domstolen ska höra brottsoffret endast en gång.

37 Vad gäller tolkningen av artiklarna 16 och 18 i direktiv 2012/29 ska det påpekas att det i skäl 12 i detta direktiv föreskrivs att de rättigheter som fastställs i direktivet inte ska påverka förövarens rättigheter.

38 I artikel 47 andra stycket i stadgan föreskrivs att var och en har rätt att inom skälig tid få sin sak prövad i en rättvis och offentlig rättegång och inför en oavhängig och opartisk domstol som har inrättats enligt lag. Var och en ska ha möjlighet att erhålla rådgivning, låta sig försvaras och företrädas. I artikel 48.2 i stadgan anges i övrigt att var och en som har blivit anklagad för en lagöverträdelse ska garanteras respekt för rätten till försvar.

39 I den mån stadgan innehåller rättigheter som motsvarar de rättigheter som garanteras av Europakonventionen, syftar artikel 52.3 i stadgan till att trygga det nödvändiga sammanhanget mellan rättigheterna i stadgan och de motsvarande rättigheter som säkerställs genom Europakonventionen, utan att detta inkräktar på unionsrätten och Europeiska unionens domstols autonomi (se, för ett liknande resonemang, dom av den 20 mars 2018, Menci, C-524/15, EU:C:2018:197, punkt 23). Enligt förklaringarna till stadgan om de grundläggande rättigheterna (EUT C 303, 2007, s. 17) motsvarar artikel 47 andra stycket i stadgan artikel 6.1 i Europakonventionen och artikel 48 i stadgan är densamma som artikel 6.2 och 6.3 i Europakonventionen. EU-domstolen måste därför säkerställa att dess tolkning av artiklarna 47 andra stycket och 48 i stadgan garanterar en skyddsnivå som tar hänsyn till skyddsnivån enligt artikel 6 i Europakonventionen, såsom den tolkats av Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (se, analogt, dom av den 26 september 2018, Belastingdienst/Toeslagen, (Suspensiv verkan av överklagande), C-175/17, EU:C:2018:776, punkt 35 och där angiven rättspraxis).

40 Vad gäller rambeslut 2001/220, som har ersatts av direktiv 2012/29, har domstolen slagit fast att rambeslutet ska tolkas så, att de grundläggande rättigheterna iakttas. Däribland ska särskilt nämnas rätten till en rättvis rättegång, såsom den anges i artikel 6 i Europakonventionen och tolkats av Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (dom av den 16 juni 2005, Pupino, C-105/03, EU:C:2005:386, punkt 59 och dom av den 9 oktober 2008, Katz, C-404/07, EU:C:2008:553, punkt 48).

41 Det framgår härvidlag av rättspraxis, från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, att principerna om en rättvis rättegång kräver att rätten till försvar i lämpliga fall vägs mot intressena hos de vittnen eller brottsoffer som ska höras (Europadomstolen, 26 mars 1996, Doorson mot Nederländerna, CE:ECHR:1996:0326JUD002052492, § 70, och Europadomstolen, 5 oktober 2006, Marcello Viola mot Italien, CE:ECHR:2006:1005JUD004510604, § 51).

42 De som har ansvaret för att avgöra om den tilltalade är skyldig eller inte ska i princip höra vittnen personligen och bedöma deras trovärdighet. Bedömningen av ett vittnes trovärdighet är en komplex uppgift som normalt inte kan fullgöras genom en enkel genomläsning av innehållet i vittnesmålet, såsom det nedtecknats i protokollen från vittnesförhören (Europadomstolen, 5 juli 2011, Dan mot Moldavien, CE:ECHR:2011:0705JUD000899907, § 33, och Europadomstolen, 29 juni 2017, Lorefice mot Italien, CE:ECHR:2017:0629JUD006344613, § 43).

43 En av de viktiga delarna av ett rättvist straffrättsligt förfarande är därför en möjlighet för den tilltalade att ställas inför vittnena i närvaro av den domstol som avgör målet. Denna omedelbarhetsprincip är en viktig garanti för straffrättsliga förfaranden, eftersom domstolens påpekanden om ett vittnes agerande och trovärdighet kan få allvarliga konsekvenser för den tilltalade. En ändring i sammansättningen av den domstol som dömer efter det att ett viktigt vittne har hörts ska följaktligen i princip leda till att domstolen hör vittnet på nytt (Europadomstolen, 9 mars 2004, Pitkänen mot Finland, CE:ECHR:2004:0309JUD003050896, § 58, och Europadomstolen 18 mars 2014, Beraru mot Rumänien, CE:ECHR:2014:0318JUD004010704, § 64).

44 Omedelbarhetsprincipen kan emellertid inte anses utgöra hinder för samtliga ändringar i sammansättningen av en domstol under ett förfarande. Administrativa eller processuella problem som är särskilt uppenbara kan uppkomma och göra det omöjligt för en domare att delta i förfarandet. Åtgärder kan vidtas för att se till att de domare som tar över målet väl förstår uppgifter och argument, till exempel genom att de får protokollen när trovärdigheten hos det aktuella vittnet inte ifrågasatts, eller genom att anordna ny muntlig framställning eller ett nytt förhör med vittnen som är

viktiga vid den domstolen i ny sammansättning (Europadomstolen, 2 december 2014, Cutean mot Rumänien, CE:ECHR:2014:1202JUD005315012, § 61, och Europadomstolen, 6 december 2016, Škaro mot Kroatien, CE:ECHR:2016:1206JUD000696213, § 24).

45 Det är mot bakgrund av dessa överväganden som frågan ska besvaras med beaktande av artiklarna 16 och 18 i direktiv 2012/29.

46 Den hänskjutande domstolen anser i detta hänseende att det strider mot artikel 16 i det direktivet att höra brottsoffret på nytt till följd av att den dömande sammansättningen ändrats. I artikel 16.1 anges att medlemsstaterna ska säkerställa att brottsoffer under loppet av de straffrättsliga förfarandena inom rimlig tid får ett beslut om ersättning från förövaren, utom när nationell rätt föreskriver att ett sådant beslut ska fattas genom andra rättsliga förfaranden.

47 Den hänskjutande domstolen anser således att ersättning i tid av den skada som brottsoffret har lidit, såsom föreskrivs i artikel 16, skulle omintetgöras genom en nationell lagstiftning enligt vilken möjligheten att inte upprepa hörandet av brottsoffret inför de domare som utgör den nya dömande sammansättningen är avhängig av att samtliga parter i förfarandet har gett sitt samtycke. Den hänskjutande domstolen anser i synnerhet att den nationella lagstiftning som är aktuell i det nationella målet kan göra missbruk möjligt för försvaret, eftersom det kan vägra att ge sitt samtycke till uppläsning av de vittnesmål som brottsoffret redan har avgett, vilket medför att förfarandet förlängs.

48 Domstolen konstaterar emellertid att en upprepning av förhöret med brottsoffret om den dömande sammansättning ändrats som inledningsvis hörde brottsoffret, inte i sig innebär att frågan om ersättning till denne inte kan avgöras inom en rimlig tidsfrist.

49 Såsom generaladvokaten angav i punkt 128 i förslaget till avgörande, kan den rättighet som föreskrivs i artikel 16 i direktiv 2012/29 till förmån för ett brottsoffer inte påverka möjligheten för den tilltalade att faktiskt åtnjuta sina processuella rättigheter, såsom dessa har beskrivits ovan i punkterna 42 och 43. Bland dessa ingår omedelbarhetsprincipen när den dömande sammansättningen har ändrats, eftersom den omständigheten inte kan tillskrivas personen i fråga.

50 Den hänskjutande domstolen har även anfört artikel 18 i direktiv 2012/29, enligt vilken medlemsstaterna, utan att det påverkar rätten till försvar, ska säkerställa att åtgärder finns tillgängliga för att skydda brottsoffer och deras familjemedlemmar från sekundär och upprepad viktimisering, hot och vedergällning, inbegripet risken för psykisk eller emotionell skada samt för att skydda brottsoffers värdighet vid förhör och vittnesmål, varvid dessa åtgärder vid behov även ska omfatta förfaranden som är fastställda i nationell rätt för fysiskt skydd av brottsoffer och deras familjemedlemmar.

51 Det framgår emellertid inte av lydelsen i denna artikel att unionslagstiftaren, bland de åtgärder som syftar till att skydda den som utsatts för brott, har föreskrivit att denne ska höras endast en gång under domstolsförfarandet.

52 Enligt artikel 18 i direktiv 2012/29 har brottsoffret dessutom rätt till skydd ”utan att det påverkar den brottsanklagades rättigheter”. På samma sätt anges i skäl 58 i direktivet att omfattningen av lämpliga skyddsåtgärder under de straffrättsliga förfarandena för brottsoffer som har identifierats som sårbara för sekundär eller upprepad viktimisering, hot eller vedergällning bör fastställas ”utan att det påverkar rätten till försvar och domstolens utrymme för skönsmässig bedömning”.

53 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 73 i förslaget till avgörande har unionslagstiftaren i direktiv 2012/29 således slagit fast rättigheter för brottsoffret vars utövande inte kan kränka rätten till en rättvis rättegång och rätten till försvar för den tilltalade, vilka föreskrivs i artikel 47 andra stycket respektive artikel 48.2 i stadgan.

54 Domstolen konstaterar följaktligen att artikel 18 i direktiv 2012/29 i princip inte utgör hinder för att den som har utsatts för brott, när det gäller en ändring av den dömande sammansättningen, hörs på nytt av den sammansättningen på begäran av en av parterna i förfarandet.

55 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 116 i förslaget till avgörande följer det emellertid av rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna att medlemsstaterna, för att avgöra huruvida det är möjligt att använda ett protokoll av ett vittnesmål från ett brottsoffer som bevis, måste undersöka om hörandet av brottsoffret kan ha stor betydelse för domen mot den tilltalade och, genom tillräckliga processuella garantier, säkerställa att bevisupptagningen i samband med det straffrättsliga förfarandet inte undergräver ett rättvist förfarande, i den mening som avses i artikel 47 andra stycket i stadgan, eller rätten till försvar, i den mening som avses i artikel 48.2 i stadgan.

56 Det ankommer således på den hänskjutande domstolen att i det nationella målet pröva huruvida sådana särskilda villkor som de som avses i föregående punkt, skulle kunna leda till att det aktuella brottsoffret inte hörs på nytt.

57 Det är väsentligt att tillägga att om det beslutas att brottsoffret ska höras i den nya dömande sammansättningen, ska de behöriga nationella myndigheterna i enlighet med artikel 22 i direktiv 2012/29 göra en individuell bedömning av brottsoffret för att identifiera dennes särskilda behov i fråga om skydd och, i förekommande fall, låta honom omfattas av de skyddsåtgärder som föreskrivs i artiklarna 23 och 24 i det direktivet.

58 Det ankommer därför på den hänskjutande domstolen att kontrollera att det aktuella brottsoffret i det nationella målet inte har några särskilda skyddsbehov i samband med det straffrättsliga förfarandet.

59 Med hänsyn till det ovan anförda ska den ställda frågan besvaras enligt följande. Artiklarna 16 och 18 i direktiv 2012/29 ska tolkas så, att de inte utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken den som har utsatts för brott har hörts en första gång av den dömande sammansättningen i en brottmålsdomstol i första instans och den sammansättningen senare ändras, i princip ska höras på nytt av den nya sammansättningen, om en av parterna i förfarandet inte vill låta den sammansättningen lägga protokollet från det första hörandet av brottsoffret till grund för avgörandet.

Rättegångskostnader

60 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (första avdelningen) följande:

Artiklarna 16 och 18 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU av den 25 oktober 2012 om miniminormer för rättigheter, stöd och skydd för brottsoffer som ersätter rådets rambeslut 2001/220/JAI ska tolkas så, att de inte utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken den som har utsatts för brott har hörts en första gång av den dömande sammansättningen i en brottmålsdomstol i första instans och den sammansättningen senare ändras, i princip ska höras på nytt av den nya sammansättningen, om en av parterna i förfarandet inte vill låta den sammansättningen lägga protokollet från det första hörandet av brottsoffret till grund för avgörandet.

Underskrifter